

Julije Klović, a „miniaturák Michelangelója”

A budai királyi udvarban is megfordult

Julije Klović (Giulio Clovio) miniatúrafestő annyira ügyesen rajzolt, hogy hüvelykujja körmére elkészítette Az utolsó vacsora másolatát. Az európai uralkodók kedvelt festője volt. 1523-1526 között a budai királyi udvarban dolgozott, II. Lajost a mohácsi csatamezőre is elkísérte...

Klović 1478-ban született a horvátországi Grižane falucskában, a Modruši püspökség területén. Kereszteléskor a Juraj (György) és a Julie (Gyula) nevet kapta, csak később olaszosította Giuliora. Szülőföldjén, főként a crikvenicvai pálosoknál végezte iskoláit, majd Velencében folytatta, hogy tehetségét a kisméretű festmények, a miniatúrák készítésében kamatoztassa. Itália földjére, Velence városába 1516-ban érkezett, ahol Domenica Grimani érsek családja szolgálatába állt. Az érsek az antik művek, valamint a modern művészet kifinomult ismerőjeként, szenvedélyes gyűjtőjeként vált ismertté, aki az akkori Európa legtekintélyesebb gyűjteményével rendelkezett. Klović életrajzírója Vasari megemlíti róla, hogy első művét (Szűzanya) Albrecht Dürer fametszete másolataként készítette el tizenhét évesen. Az ifjú Klović, 1516-ban tollrajzokat készített a Grimani érsek számára készülő monéták (fémpénzek) és különböző érmék kidolgozásához. Ezeknél is leginkább Dürert másolta, akinek grafikái az ő alkotásait is rugalmas és erőteljes szálakkal szőtte át. Klović számára ezek voltak a tanulás és a gyakorlat megszerzésének éveit. Velence ebben az időben az európai könyvnyomtatás fővárosának számított, ahol neves nyomdászok, réz- és fametszeteket készítő mesterek tevékenykedtek.

1523-ban Amberto Caprival Budára, II. (Jagelló) Lajos magyar–horvát király (1508-1526) és Mária királyné (V. Károly császár lánytestvére) környezetébe. A budai királyi udvar Hunyadi Mátyás halálát követően ugyan vesztett a pompájából, a bemutatott adatok alapján azonban okunk van feltételezni, hogy a fes-

Julije Klović
önarcképe,
Bécs,

Kunsthistorisches Museum

tészet továbbra is virágzott. Klović itt készítette el a *Parisz ítélete* és a *Lukrécia halála* című műveit.

Sajnos az ifjú miniaturista magyarországi munkásságából az oszmán pusztítás következtében szinte semmi sem maradt az utókorra. Az egyetlen kivételt talán a topuszkói Juraj kanonok számára a XV. század végén készített *Misal* (misekönyv) jelenti, amelyet a zágrábi katedrális kincstára őriz. A misekönyv a feltételezések szerint a budai királyi udvarban készült, s benne felismerhetővé válnak a fiatal festő kézvonásai. Az ő munkájának tekintik a lapszéleken elhelyezett medálokban lévő tájképeket is. A még nem eléggé érett, ámbar különösen érzékeny művész vadászjeleneteket, állatokat, erdőket, a kékes messzeségben eltűnő kanyargós folyót, óriási hegycsúcsok ölelte városokat, és a mezőkön elterülő falvak csúcsos házait örökölte meg.

El Greco: Giulio Clovio

Szűzanya az alvó
Jézussal, Szent Józseffel
és Keresztelő Szent
Jánossal.

Klović 1540-ben,
Michelangelo művei
alapján készült rajza

Julije Klović arcképe a ma
forgalomban lévő horvát
pénzértmén (200 kuna)

Amikor 1526-ban a törökök Mohácsnál győzelmet arattak a magyarok felett, Klovićnak sikerült megmenekülnie. Rómában Laurenzio *Campeggia* érsek szolgálatába állt, és elkészítette számára a *Madonna di minjo* miniatúrát, majd nekilátott Michelangelo műveinek másolásához, „megörökléséhez”.

Az észak-itáliai háborúk kifizetetlen zsoldosainak fékezhetetlen dühe 1527-ben Róma pusztításához vezetett. Klović maga is a fosztogatás áldozatává vált, fogságot szenvedett. A szörnyű események és a nyomor arra az elhatározásra juttatták, hogy amenynyiben túléli a történeteket, életének fennmaradó részét valamely kolostorban fogja eltölteni.

Feltételezhetően 1539-ben állt Alessandro *Farnese* bíboros szolgálatába. Farnese szétküldte a mester munkáit az európai uralkodók udvarába, különösen a Habsburgoknak, így módon Klović a XVI. századi elitkultúra – a reneszánsz és a barokk stíluskorszakot összekötő manierizmus – legismertebb művészei egyikeként számított.

Két hatalmas uralkodó, Cosimo de' *Medici* és a spanyol király, *II. Fülöp* csábító ajánlatai ellenére hű maradt a bíborosához. Számára készítette el 1538–1546 között a remekművének számító *Officium virginis*, ismertebb nevén a *Farnese breviáriumot*. Eme szemet gyönyörködtető könyv huszonnyolc miniatúrája formátumát tekintve a XVI. századi virtuóz manierista festészet legkisebb, ám jelentőségét tekintve a legkiválóbb példáit adja. Klović életéről és alkotásairól meglehetősen sok adattal rendelkezünk, köszönhetően a festő Giorgio *Vasarinak* (1511–1574), aki a reneszánsz művészekről készített első monográfiájában (*Életrajzok*, 1568) *Rafaello*, *Leonardo* és *Michelangelo* mellett bemutatta Klovićot is. „Eddig még soha nem volt, és a következő évszázadokban nem is lesz ilyen ritka és neves miniaturista, de azt is mondhatnánk az apró dolgok festője, mint amilyen don Julije Klović, mert túlnőtt mindenkin, aki a festészet e fajtájával foglalkozott” – méltatta Vasari. Szerinte Klović első itáliai tanítója a római *Giulio Romano* festő – egy *Rafaello*-tanítvány – volt, akitől a mesterségbeli tudást elsajátította. Romano a pápai városban már első találkozásukkor azt tanácsolta neki, hogy kis kompozíciós műveket készítsen, vagy kisméretű nagy kompozíciókat. Julije Klović 1528-as kolostorba vonulásakor tisztelete jeléül felvette *Giulio* mestere nevét. Farnese bíborosnak köszönhetően megismerkedett korának vezető művészeivel, tudósaival és humanistaival is. Habár nem rendelkezünk olyan valós iratokkal, amelyek bizonyítékul szolgálhatnának arra nézve, hogy kora legjelentősebb művészeivel és példaképével, Michelangelo Buonarrotival is kapcsolatban állt volna, ismert azonban, hogy kimunkálta Michelangelo műveinek technikailag tökéletes másolatait, amelyeket gyűjteményében őrzött.

Tanulmányozta a velencei művészek alkotásait, kapcsolatot tartott fenn a római mesterekkel, a római fosztogatás menekültjeivel és *Grimani* érsekkel, akinek igen jelentős szerepe volt a közép-itáliai stílus

velencei bevezetésében. Klovićnak tulajdonítható a londoni British Múzeumban őrzött *Aranykönyv*, amelyet 1534–1538 között Perugiában készített. Hasonlóan a múzeum tulajdonában lévő nagy pergamenlapokon elkészített *Kis Officióhoz*. Hosszú élete során megismerkedett a flamand mesterművekkel is.

Élete során „apró képei” hatalmas palotákat, a legfényesebb uralkodói udvarokat díszítették. Korának legjelentősebb uralkodóitól kapott ugyanis megbízásokat. Többek között az a spanyol király, *V. Károly* vásárolt tőle (Klović művészi miniatúráinak nagy tisztelője volt), akinek uralma idején Spanyolország hatalmas gyarmati területeket szerzett az Újvilágban, s joggal tartották úgy, hogy birodalmában sose nyugszik le a nap.

Hírnevének köszönhetően Európa északi feléből sok művész ellátogatott hozzá, hogy kinyilvánítsa az iránta való tiszteletét. Járt nála az idősebb *Pieter Brueghel* és *Bartolomeus Spranger* is. Klović hívta fel Farnese bíboros figyelmét az ifjú *El Grecóra*, aki Klovićot őszintén csodálta. Két portrét is készített róla, az egyikben kezében a *Farnese-breviáriumot* tartja (*Giulio Clovio portréja*), de alakját, *Rafaello*, *Tiziano* és *Michelangelo* mellett megjelenítette a *Jézus kiűzi a kufárokat a templomból* című festményén is. *El Greco* e gesztusának köszönhetően Klović felkerült a reneszánsz és a manierista festészet Olümposzának legtehetősebb, a halhatatlan mesterek közé.

Érdemes megemlíteni, hogy Julije Klović leg szebb és legismertebb festett könyveit akkor készítette, amikor Európában a nyomtatás már egyre inkább elterjedőben volt, és népszerűségének csúcára érve a grafikai lapok tömegesen forogtak kézen. A kor technikai lehetőségei lehetővé tették nem csak a szövegek, hanem a képi részek – a díszítésként szolgáló iniciálék, margók, záró díszek, miniatúrák – megjelenítését is. A kézzel festett könyv már a fényűzés és a meg nem értett szükség határán egyensúlyozott. Klović művészete így minden kétséget kizáróan élesen elkülönül az akkori mindennapi élet szükségleteitől.

Művein a nevét „*Crovatinus*”, „*Croata*”, „*Illiricus*”, „*di Croatia*” és „*de Croatia*” vagy a *GEORGIVS JVLIVS CLOVIVS CROATA* aláírással látta el. Római sírfeliratán pedig ez áll: „*Pictor de Croatia*”.

Farneseben 1578. január 5-én távozott el az élők sorából és Rómában a San Pietro Vincoli-templomban helyezték örök nyugalomra. Síremlékét a montavai Szent Megváltóról elnevezett reguláris kanonoki rend állította.

Klović neve és művészi jelentősége azóta is – leginkább valamely évfordulójához köthetően – időről időre felcsillan. Arképe megjelent a horvát 200 kúnás pénzérmén, melynek túlfelét az egyik iniciáléja díszíti. 1998-ban, születésének 500. évfordulóján a Vatikánban bélyeget adtak ki róla. Népszerűségük révén a magyarországi horvát tanulók is megismerhetik a munkásságát.

Frankovics György válogatása és fordítása